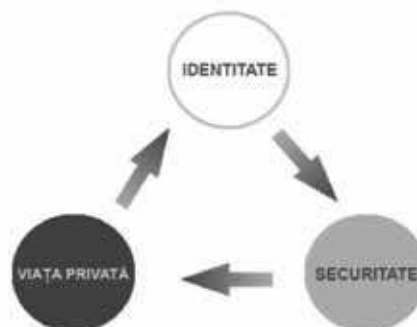

„De la crearea unui cont pe un anumit site am început să primesc nenumărate mail-uri din partea unor impostori care aveau o adresă similară cu cea de la care am primit contul. Am căzut în plasă fără să observ prezența unor mici gafe de genul consoane dublate sau lipsa unor vocale în link-ul trimis pe email. Am realizat acum că totul a fost un atac de phishing pentru a-mi sustrage datele.” (Sebastian – 17 ani)

Identitatea digitală este o parte importantă a **securității online**, fiind strâns corelată cu modul în care este respectată confidențialitatea datelor personale. De fapt, scopul securității online este de a proteja informația privată împotriva accesului neautorizat, distrugerii sau alterării, iar păstrarea confidențialității reprezintă protecția atributelor, preferințelor și a datelor asociate cu o identitate împotriva dezvăluirii și răspândirii acestora în mediul online.²⁰

Rețelele sociale (Facebook, Twitter, LinkedIn etc.), mai populare în rândul adolescenților și tinerilor decât printre adulți, au creat un spațiu nelimitat de proliferare a datelor personale pe Internet. Utilizatorii de Internet dispun în prezent de tehnologia necesară pentru a-și exprima, construi și administra propria identitate digitală, constituită din informațiile postate pe conturile personale sau ale terților de pe rețelele sociale, din contribuțiile de pe blog-uri, forumuri sau website-uri și din urmele lăsate prin simpla navigare pe Internet (log-uri, cookie-uri, phishing). Principala particularitate a mediului online este că o informație (text, imagine) postată la un moment dat poate fi regăsită și consultată de oricine chiar la câțiva ani după difuzare.

Astăzi, se vorbește din ce în ce mai des de **reputația online** a utilizatorului. Îngrijorarea este cauzată de faptul că numeroase informații personale sunt postate online, în mod special, pe rețele de socializare, creând în timp adevărate identități digitale. Interesul pentru reputația online ca expresie a identității digitale a utilizatorului de Internet a pornit de la numeroase situații în care informații confidențiale, uneori compromițătoare, au afectat viața profesională a unor tineri. Un caz celebru este cel al lui Connor Riley, 22 ani, tânără absolventă a Universității din Berkeley, acceptată pentru angajare de către compania Cisco²¹. La ieșirea din sediul companiei, Connor Riley a trimis următorul mesaj prietenilor pe Twitter: „Cisco mi-a oferit un loc de muncă! Acum trebuie să pun în balanță utilitatea unui salariu gras și faptul că urăsc munca pe care trebuie să o fac”. Neglijența în administrarea contului de Twitter a făcut ca mesajele lui Connor Riley să fie publice și nu adresate doar prietenilor săi, astfel că recrutorii companiei Cisco l-au putut citi. Evident, locul de muncă nu mai era valabil pentru tânără utilizatoare de Twitter.

Problema **confidențialității și securității pe Internet** nu privește doar informațiile personale pe care alegem să le publicăm online ci și informațiile obținute de către alte

20 Digital Identity, Phillip J. Windley, O'Reilly Media, 2008.

21 Bill Gillies, Conner Riley gives her version of events, www.grownupdigital.com/archive/index.php/2009/03/conner-riley-gives-her-version-of-events/, 1 martie 2013.

persoane prin intermediul unor sisteme nu întotdeauna transparente. Într-adevăr, multe dintre activitățile desfășurate pe Internet, de la comerțul electronic până la participarea la grupuri jurnalistice, sunt caracterizate de colectarea de date personale ale utilizatorilor. Această colectare poate avea loc într-un mod explicit printr-o cerință dintr-un formular electronic, sau într-un mod secret prin intermediul log-urilor și cookie-urilor. În cazul colectării explicite, utilizatorului i se cere să completeze un formular cu datele personale, în schimbul unor servicii gratuite; această informație este apoi catalogată și utilizată deseori în scopuri comerciale. În acest caz, colectarea de date este reglementată prin legile în vigoare în diferite țări. Informațiile personale însă, sunt de obicei colectate fără știrea utilizatorului prin intermediul unor **log-uri**, **cookie-uri** și metodei numite **phishing**.

Log-uri (jurnale de sistem)

Log” este un fișier care asigură jurnalizarea tuturor activităților unui sistem informatic sau ale unei rețele. Scopul său principal este de a ajuta administratorul de rețea sau tehnicianul să identifice erorile din sistem sau rețea. O altă întrebuintare a acestor fișiere poate consta în spionarea utilizatorilor și obținerea datelor/ informațiilor acestora.

Cookie-uri

Un alt instrument folosit pentru detectarea urmelor lăsate de utilizator în sistem este cookie-ul. Acestea sunt fișiere care înregistrează obiceiurile online ale utilizatorului și pot avea mai multe utilizări. Spre exemplu, un administrator al unui site îi poate recunoaște pe cei care vizitează site-ul, controla frecvența vizitelor și apoi poate personaliza site-ul în funcție de gusturile utilizatorilor. În plus, cookie-urile sunt utilizate de către furnizori în vederea adaptării conținutului publicitar la fiecare utilizator în parte. O directivă a Uniunii Europene, numită E-Confidențialitate (Directiva 2009/136/CE), dispune modificarea legilor în vigoare în diferite țări și introducerea sistemului *opt-in*, adică obținerea consimțământului a priori (înainte de începerea colectării de date).

Phishing

Mai există și o a treia modalitate de obținere frauduloasă a datelor personale: phishing. Acest cuvânt este folosit pentru a descrie practica de vânare a informațiilor. Bazat pe un tip de fraudă electronică, acest sistem constă, de exemplu, în trimiterea de emailuri prin care utilizatorului i se cere să introducă date personale pentru a se putea bucura în continuare de anumite servicii.

Fișa educatorului privind reputația online (sfaturi Sigur.info)

Sfaturile de mai jos pot constitui elementele de bază în abordarea subiectului reputației online într-o dezbateri la clasă. Așa cum am arătat mai sus, reputația online se construiește în special în cadrul rețelelor de socializare.

Ai încercat vreodată să-ți tastezi numele în fereastra Google și să apeși Caută? Oare informația pe care o găsești este pozitivă sau trimite către niște site-uri cu care n-ai vrea să fi asociat? În ziua de azi, reputația ta online contează. Angajatorii, colegii și chiar prietenii nu s-ar da în lături de la căutarea online de informații privind persoana ta. Asigură-te că ceea ce găsești ei nu-ți va cauza probleme.

Construiește-ți profilul cu grijă!

Fii foarte atent cu informația pe care o postezi pe un profil online. Ai aceeași grijă pe care ai avea-o atunci când scrii un cv, spre exemplu. Asigură-te că postările tale te reprezintă, dar în același timp ai grijă ca acestea să nu fie ofensatoare sau deranjante.

Calitatea contează mai mult decât cantitatea.

E frumos să ai cât mai mulți prieteni, dar nu trebuie să adaugi în lista ta chiar pe toată lumea. Fii selectiv în legătură cu persoanele pe care le adaugi ca prieteni. Ține minte că atunci când adaugi pe cineva ca prieten acesta poate vedea toate informațiile despre tine.

O poză face cât o mie de cuvinte.

Deși e distractiv să postăm poze de la petreceri sau poze amuzante, e important să știm că odată postată o fotografie pe Internet ea e aproape imposibil de înlăturat. Poate fi preluată de oricine și folosită fără voia noastră. De aceea e indicat să avem grijă ce poze postăm și în ce ipostaze suntem atunci când suntem fotografiați.

Așa că, înainte să postezi orice pune-ți următoarele întrebări:

De ce postezi acest lucru? Postezi un anumit „status” sau imagine ca să mă laud sau chiar vreau să transmit un mesaj prietenilor mei?

Ai spune sau arăta lucrul respectiv într-o camera plină cu prieteni și membri ai familiei? Gândește-te cum ar reacționa părinții tăi dacă ar vedea ceea ce vrei să postezi. Vor avea o reacție pozitivă sau negativă? Așa îți poți da seama dacă e înțelept să postezi conținutul sau nu.

Care sunt cele mai importante 5 sfaturi de securitate wireless?

La conexiunea în regim wireless trebuie avute în vedere următoarele reguli de securitate:

- evitarea conectării la Wi-Fi publice, întrucât există hackeri care clonează locații de tip free Wi-Fi și accesează datele personale
- folosirea, de către firme, a conexiunii de tip VPN (Virtual Private Network), prin care datele transmise sunt criptate
- folosirea permanentă a firewall-ului, pentru a preveni eventuale intruziuni
- accesarea de site-uri și servicii web care nu necesită date personale sau parole de acces personal

Doresc să împărtășesc această amintire? Amintirile sunt o parte frumoasă din viața noastră. De aceea site-uri precum Facebook, Flickr sau Picasa ne îndeamnă să ne postăm imaginile online, însă, odată postate, ele pot rămâne online.

Fișa educatorului privind riscurile de securitate a calculatorului și navigării online (sfaturi Sigur.info)

Informațiile de mai jos pot constitui puncte de plecare și elemente de verificare a cunoștințelor elevilor privind securitatea calculatorului sau telefonului mobil atunci când acestea sunt utilizate pentru navigarea pe Internet. Subiectele de dezbatere pot fi selectate ținând seama de vârsta copiilor sau timpul aflat la dispoziție.

Fișa educatorului privind riscurile de securitate ale calculatorului și ale navigării online

Ca să știm să ne protejăm de pericolele privind securitatea calculatorului și a utilizării Internetului, trebuie mai întâi să înțelegem care sunt acestea. Fără informații, nu ai cum să afli dacă ești sau nu protejat. E bine să te informezi și să nu lași toată treaba pe seama unui antivirus.

Cine sunt autorii? Hackeri & Crackeri

Ce este un Hacker/Cracker? Termenul "hacker" este de cele mai multe ori folosit în mod greșit. Termenul original "hacker" se referea la o persoană entuziastă în legătură cu tot ce ținea de un computer. Cuvântul "cracker" desemnează o persoană care "sparge" sisteme de securitate.

Cum pot fi atacat? Crackerii creează programe care scanează porturile calculatoarelor pentru a verifica dacă sunt accesibile. În cazul în care calculatorul nostru apare pe una dintre aceste verificări, crackerul ar putea să decidă să intre în sistemul nostru informatic. Țintele favorite sunt calculatoarele obișnuite, folosite în casă. Datorită conexiunii deschise permanent există o probabilitate mai mare ca porturile calculatoarelor noastre să fie detectate la o simplă scanare. De asemenea, crackerii pot exploata slăbiciuni în sistemul de operare pentru a putea intra.

Cum mă afectează? Pe lângă potențialele informații valoroase pe care le pot obține de pe computerul tău, crackerii îți vor afecta conexiunea la Internet și spațiul de pe hard-disk. Cu aceste resurse ei pot ataca alte sisteme prin intermediul computerului tău. De cele mai multe ori acest lucru se întâmplă fără ca noi să știm.

Prin ce mijloace acționează?

Virusi & viermi informatici

Ce este un virus? Un virus informatic este un program conceput de o persoană care infectează un fișier sau un alt program de pe calculatorul nostru și poate provoca daune, atât la nivelul sistemului de operare cât și la nivelul elementelor fizice ale computerului (hardware). De fiecare dată când programul alterat rulează și virusul este declanșat vor fi infectate și alte programe din același computer.

Ce este un vierme informatic (worm)? Un vierme este tot un program creat pentru a se multiplica. El nu afectează alte fișiere de pe computer, dar se răspândește către alte computere prin e-mail sau prin rețea.

Cum mă pot infecta? Virusii și viermii informatici pot infecta computerele desktop, laptopurile, tabletele, serverele și pot ajunge pe calculatorul nostru prin e-mail, website-uri, fișiere descărcate și altele mijloace, precum DVD-uri, CD-uri sau memorii USB.

Cum mă afectează?

Efectele infectării unui calculator pot fi foarte neplăcute:

- dezactivarea computerului
- adăugarea, modificarea sau ștergerea unor fișiere

Servicii de escrow - terțe părți într-o tranzacție care recepționează, depozitează și ulterior livrează fonduri sau documente atunci când se constată îndeplinirea anumitor condiții; cont constituit între un debitor și creditor, dar deținut de un terț, nefiind însă discreționar la dispoziția acestuia; este folosit în cazul în care unul dintre ei nu își achită obligațiile contractuale.

- formatarea hard-diskului
- furtul de informații (precum adresele de e-mail) din computerul tău pentru a trimite viruși prietenilor, colegilor tăi
- trimiterea de mesaje spam către contactele tale și alți utilizatori

Cai troieni

Ce este un cal troian? Deși caii troieni, tehnic, nu sunt viruși, ei sunt programe spion care, sub aparența utilității lor, realizează funcții malefice care permit accesarea neautorizată a unui calculator, respectiv copierea fișierelor și chiar controlarea comenzilor calculatorului penetrat.

Cum mă pot infecta? Cel mai adesea, ei ajung în computerul tău prin intermediul unui program pe care îl descarci gratuit de pe internet (ex. un joc, un program, muzică).

Cum mă afectează? Un troian instalat pe calculatorul tău îți permite unui terț care are acces la codul troianului respectiv să pătrundă în calculatorul tău.

Cel care face acest atac poate să pătrundă în calculator fără a fi detectat și poate accesa sau distruge informația stocată. În mod alternativ, troianul poate fi programat să trimită în mod automat informații către calculatorul atacatorului. Acestea pot include:

- Informații ale clienților
- detalii despre cărțile de credit
- parole pentru online banking sau alte parole importante
- adrese de e-mail
- informații personale, fotografii
- atacarea altor computere prin intermediul celui infectat

Rootkits

Ce este un rootkit? Rootkit-ul este un instrument de disimulare a unei activități prin intermediul unui program, în scopul obținerii și menținerii accesului la un calculator în modul cel mai ascuns cu putință.

Cum mă pot infecta? Există mai multe metode prin care un rootkit poate ajunge pe calculatorul tău precum deschiderea atașamentelor mesajelor spam sau plantarea lor de către persoane care au reușit să pătrundă în computerul tău.

Cum mă afectează? Rootkit-urile au un singur scop: să permită ca un intrus să ne acceseze sistemul și să preia controlul acestuia fără a putea fi detectat de metodele obișnuite de protecție, cum ar fi antivirusul. În una dintre cele mai întâlnite situații, rootkit-urile sunt folosite pentru a lansa mesaje spam în masă sau pentru a ataca alte computere sau rețele. O altă utilizare a rootkit-urilor este de a ascunde troieni, astfel încât să poată fi extrase informații din computer.

Spam

Ce este Spam-ul? Spam/Spamming este o activitate ilegală de trimitere a unor mesaje electronice pe care destinatarul nu le-a solicitat. Adesea, acestea au un caracter comercial, de publicitate pentru produse și servicii dubioase. Practicat în industria e-marketingului și de către proprietarii de site-uri pentru adulți, spamul nu este doar o bătaie de cap și o pierdere de timp, ci și un risc mare la care suntem expuși atunci când utilizăm Internetul.

Cum mă poate ataca? Zilnic, foarte multe baze de date cu adrese de email circulă pe Internet. Există o multitudine de metode prin care spamerii (cei care răspândesc cu intenție spam-uri) ne pot lua adresa de e-mail și ulterior, pot provoca un bombardament de mesaje nedorite care conțin atașamente de tip malware (rău-intenționat).

Următoarele date sunt sugestive pentru activitățile de tip SPAM:

- *80% dintre mesajele spam își au originea în calculatoarele de acasă. Acestea au fost accesate fără voia sau știința utilizatorilor și folosite cu scopul de a trimite mesaje spam.*
- *Furturile și înșelăciunile prin intermediul mesajelor spam cresc zilnic.*
- *95% dintre viruși sunt trimiși prin email.*

Web bug (pixel spion)

Ce este un web bug? Este un fișier imagine, de dimensiuni foarte mici, ascuns într-o pagină web sau un email.

Cum mă poate ataca? Ca multe alte malware, nu știm când un web bug e prezent. Acesta este de cele mai multe ori descărcat în spam și se poate afla pe orice pagină web pe care o vizităm.

Cum mă pot afecta? Un web bug îi poate transmite unui spamer când un email a fost deschis. Îți poate transmite, de asemenea, ce reclame și pagini web au fost accesate. Un web bug poate descoperi detalii despre sistemul nostru care pot fi foarte utile crackerilor.

Ferestre Pup-up/Pop-under sau Bannere Ad (bannere publicitare)

Ce este un pop-up/pop-under/banner? O reclamă de tip pop-up apare ca o fereastră separată peste pagina web pe care tu o vizualizezi. Fereastra pop-under, în schimb, după cum îi spune și numele, apare sub pagină și este vizibilă abia după ce închizi browserul. Un banner este vizibil pe pagină și poate fi animat sau static.

Care este riscul? Pop-up-urile/pop-under-urile/bannerele ne pot deranja atunci când navigăm, iar unele dintre ele prezintă riscuri serioase, putând purta troieni sau spyware. Din păcate nu putem spune care astfel de bannere sunt periculoase. Ceea ce știm este să nu dam niciodată click pe ele pentru că atunci malware-ul este instalat pe calculatorul nostru.

Cookies

Ce sunt cookies? Când navigăm pe site-uri web, serverele trimit cookies către browser-ul nostru web (ex. Internet Explorer, Mozilla Firefox, Google Chrome) care le stochează pe hard disk. . Acestea sunt fișiere text mici care identifică fiecare utilizator. Când accesezi o altă pagină sau te întorci la website-ul respectiv, serverele web îi cer browser-ului tău acele fișiere cookie ca să recunoască cine ești.

Cum mă pot afecta? Cookies sunt folosite de cele mai multe ori de agenții publicitare pentru a urmări comportamentele noastre online de căutare și cumpărare. Mai multe site-uri pot citi informații din același cookie sau pot partaja informații fără ca utilizatorul să știe.

Deși nu sunt un risc de gradul celor menționate mai sus, fișierele cookie reprezintă un pericol pentru informațiile noastre personale.

Spyware

Ce este spyware-ul? Spyware-ul a depășit virușii la nivel de risc. Statisticile estimează că 80-90% dintre computere au fost deja infiltrate de spyware. Acesta este un software care se instalează pe hard-diskul nostru pentru a colecta informații despre noi și despre obiceiurile noastre online și transmite toate aceste informații prin conexiune la internet către alte servere fără consimțământul sau știința utilizatorului.

Cum mă poate infecta? Spyware este descărcat de cele mai multe ori prin intermediul programelor gratuite sau prin sisteme peer-to-peer (ex. oCD, DC++).

Cum mă afectează? Spyware-ul poate scana hard-drive-ul nostru și poate căuta informații, cum ar fi datele noastre bancare sau alte detalii personale. De asemenea, poate să schimbe adresa de start a browser-ului, poate scana și înregistra istoria browser-ului și poate monitoriza aspecte ale activităților desfășurate pe calculator. Informațiile sunt transmise mai apoi atacatorului.

Internetul oferă, fără precedent, soluții rapide de consultare și păstrare a unei game variate de fișiere: documente, imagini, filme, muzică, software etc. Acest lucru este posibil prin **download** (descărcare), ca operațiune de primire a unor date și fișiere de pe un alt sistem de calcul (calculator, telefon mobil, tabletă) pe sistemul propriu, sau **upload** (încărcare), ca transfer invers, de la sistemul local către un alt sistem. Descărcarea poate fi realizată:

- **Legal** (documentele oficiale aflate pe site-urile autorităților ori instituțiilor private, documentele, programele și jocurile educaționale gratuite - freeware, cum ar fi, softul de navigare Google Chrome, secvențe video ori audio de pe site-uri specializate – Youtube, documentele aflate pe website-urile școlilor etc.);

- **Illegal**, atunci când este vorba de operele de creație (cărți, filme, muzică, software etc.) protejate prin drepturile de autor și care sunt copiate, utilizate sau distribuite fără autorizație (*piraterie*). În acest caz, de regulă, sunt folosite programe de partajare de fișiere de tipul **peer to peer** (*de la egal la egal*, prescurtat *P2P*) care permit realizarea unei conexiuni directe între două sisteme de calcul fără a fi necesar un server central.

Nu întotdeauna este ușor de apreciat în ce măsură conținutul pus la dispoziția utilizatorilor pentru descărcare este legal sau ilegal. Sunt situații când copiii și tinerii pot fi induși în eroare de anunțurile care susțin că fișierele sau programele sunt gratuite și că pot fi copiate fără nicio consecință legală. Chiar și cazul în care aspectele nelegale ale website-ului respectiv par evidente pentru un utilizator obișnuit, devine foarte important pentru elevi să înțeleagă la ce riscuri, de natură penală și de securitate, se expun.

În ultimii ani, toți cei care lucrează în mediul școlar sau în diverse activități educaționale, s-au confruntat, probabil, cu așa-zisul fenomen "**copy paste**" sau plagiatul electronic. Este o practică folosită în ziua de astăzi de către elevi de toate vârstele. Vina n-o

Ce spune legea?

Pirateria software, sancționată de legislația românească, presupune copierea și transmiterea neautorizată (fizică sau digitală) a lucrărilor protejate prin drepturile de autor ori a programelor software, cu sau fără scopuri comerciale, pe calculatorul personal sau pe cel utilizat la locul de muncă. Sunt considerate infracțiuni și se pedepsesc cu închisoare de la 1 la 4 ani sau cu amendă:

- punerea la dispoziția publicului, inclusiv prin internet sau prin alte rețele de calculatoare, fără consimțământul titularilor de drepturi, a programelor pentru calculator sau a copiilor acestora, indiferent de suport, astfel încât publicul să le poată accesa în orice loc sau în orice moment ales în mod individual.
- reproducerea neautorizată a programelor pentru calculator prin instalarea, stocarea, rularea sau executarea, afișarea ori transmiterea în rețeaua internă a unui program pentru calculator fără autorizarea titularului dreptului de autor (fără licență). (Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe)

poartă tehnologia, însă, de vreme ce conținutul digital poate fi reprodus cu atât de multă ușurință, tentația este foarte puternică. Pentru a evita problemele și pentru a încuraja elevii să folosească sursele de informații cu discernământ și respect pentru drepturilor de autor, trebuie să ne asigurăm că elevii înțeleg diferența dintre “citare” și “copiere” și că știu să folosească regulile de citare. Ce-i determină pe elevi să adopte practica copy-paste atunci când utilizează internetul ca unică modalitate de a-și scrie eseurile? Nu este de ajuns să le spunem elevilor “Nu aveți voie să copiați!”, ci este important să-i implicăm în activități creative care să le atragă atenția și să-i stimuleze să-și conceapă propriile lucrări.

Copiii pot învăța să respecte drepturile de autor

- Folosiți orele de informatică sau de educație civică pentru a discuta cu elevii despre modul în care ei accesează sau partajează fișiere muzicale, jocuri, filme sau fotografii.
- Explicați-le regulile de bază ale respectării drepturilor de autor.
- Sfătuiți elevii să descarce conținutul online numai de pe site-urile autorizate.
- Întrebați elevii dacă computerele de acasă sunt protejate împotriva virusilor, programelor spyware²² sau împotriva altor amenințări .
- Explicați că programele sau jocurile piratate sunt aproape întotdeauna însoțite de viruși sau programe spion.
- Reamintiți-le că prezența lor pe Internet nu este anonimă – acțiunile lor sunt ușor de urmărit prin intermediul adresei IP și că pot fi trași la răspundere dacă se dovedește că au descărcat ilegal conținutul online.

Plagiatul electronic

Așa-numitul fenomen de plagiat electronic săvârșit prin intermediul practicii ”copy și paste” a condus la o mare preocupare în decursul acestor ani. Dezvoltarea internetului a încurajat această practică datorită faptului că a devenit din ce în ce mai ușor să obții materiale de pe internet. O strategie utilizată pentru a face față acestui fenomen, frecvent întâlnită în Statele Unite, constă în utilizarea softurilor ”anti-plagiat”. Alți autori sugerează că problema ar trebui să fie rezolvată în alte moduri, prin luarea în considerare a condițiilor psihologice, emoționale și culturale, care-i pot determina pe elevi să ”copieze”.

În conformitate cu termenul general de ”plagiat”, se pot ascunde situații diferite, de la cazuri reale de fraudă până la compilarea de texte, fără precizarea sursei. Acestea sunt două activități diferite: fraudă poate fi cauzată de stări emoționale, cum ar fi panica și anxietatea sau de lipsa principiilor etice. Însă, în cazul compilării, poate fi vorba de o lipsă de înțelegere sau de incapacitatea de a exprima noi probleme prin cuvinte proprii.

²² Spyware sau programele spion sunt programe rău-intenționate care se instalează pe un calculator în scopul extragerii și transferării pe ascuns, a unor informații ce vor fi folosite în scop de marketing pentru a transmite apoi utilizatorului reclame nesolicitate. Ele se atașează de obicei la programe gratuite sau descărcate fără autorizație. Spre deosebire de spyware, programele adware nu colectează date de marketing, ci doar transmit mesaje publicitare.

O altă situație presupune lipsa semnelor citării. Din nou, motivele pot fi diferite: este posibil ca elevii să nu știe faptul că sursele trebuie să fie citate sau nu știu cum să le citeze.

Strategiile educaționale implementate pentru a face față acestui fenomen pot să difere, dar ceea ce contează este impulsivarea elevilor să reflecteze critic asupra contribuțiilor cognitive proprii și să-și exercite creativ propriile capacități de inovare, opuse simplei reproduceri. De asemenea, elevii trebuie îndrumați să utilizeze texte și conținut multimedia, respectând drepturile de autor sau licențele copyleft.

Copyright, Copyleft și Creative Commons

Copyright sau *dreptul de autor* reprezintă un ansamblu de prerogative, inclusiv dreptul exclusiv de a reproduce, distribui, executa, afișa sau dreptul de licență, de care se bucură autorii ca rezultat al unui efort creativ independent cu referire la operele create.

Simbolul © (de la copyright) avertizează asupra caracterului protejat al proprietății intelectuale a unei creații („toate drepturile rezervate” - *all rights reserved*). Materialele marcate cu acest simbol pot fi utilizate public numai dacă se obține permisiunea proprietarului dreptului de autor. O cerere în acest scop trebuie să cuprindă următoarele informații: descrierea exactă a lucrării pe care doriți să o folosiți, o descriere detaliată a activității în care va fi utilizată creația, cum vor fi folosite și cui vor fi distribuite lucrările. În cazul lucrărilor care aparțin *domeniului public* (public domain, PD), practic nu există proprietari ai dreptului de autor (“nici un drept rezervat” - *no rights reserved*). Creațiile care aparțin domeniului public pot fi copiate, utilizate, modificate, redistribuite și expuse public liber, după cum dorește utilizatorul.²³

În cazul copyright-ului, cele mai multe drepturi, inclusiv reproducerea și modificarea, aparțin autorului, în timp ce licențele copyleft transferă aceste drepturi utilizatorului.

Copyleft reprezintă un tip de autorizație oferită de autorul unei opere pentru a-i fi utilizat, analizat, modificat și copiat produsul, cu condiția ca aceste libertăți să fie transmise integral și viitorilor utilizatori. Pornind de la acest concept au fost create licențele **Creative Commons**²⁴ (CC) folosite de către Wikipedia și alte site-uri de partajare a conținutului (de exemplu, Flickr sau SlideShare). Clauze care reglementează drepturile acordate utilizatorilor prin licențele CC sunt:

- BY – Atribuire. Această clauză este singura obligatorie și indică faptul că cine dorește să reutilizeze conținutul trebuie să precizeze autorul, în scopul de a atribui corect proprietatea intelectuală.

- NC – Necomercial. Această clauză indică faptul că lucrarea nu poate fi folosită în scopuri comerciale de către alte persoane, diferite de autor.

²³ Web, 30 martie 2012, performed.ro/wordpress/wp-content/uploads/2011/09/Drepturile-de-autor.pdf - Despre drepturile de autor, Dr. Laura Muntean.

²⁴ creativecommons.org

- ND – Fără modificări. Clauza de ND interzice modificarea, prelucrarea, traducerea și reutilizarea conținutului sub alte forme. Prin urmare, autorul este singurul care poate prelucra, modifica sau traduce munca sa.

- SA – Partajare cu aceeași licență. Conținutul poate fi modificat sau prelucrat de către terți, cu condiția ca aceste persoane să utilizeze același tip de licență pentru produsele rezultate.

Întrebarea esențială

Ce drepturi ai în calitate de autor?

Descriere

Elevii vor învăța despre **drepturile de autor, copyright** și utilizarea corectă a creațiilor.

Deși Internetul permite copierea cu mare ușurință a muncii altora, aceste acte poartă numele de **plagiat** și nu sunt permise. Ei vor afla, de asemenea, circumstanțele în care este permisă folosirea creațiilor aparținând altor persoane.

Elevii vor experimenta situația în care alte persoane pretind că rezultatul muncii lor le aparține. Ei vor determina în ce condiții sunt acceptabile sau nu diferite situații în care sunt implicați elevii și temele lor pentru acasă. De asemenea, își vor însuși modurile corecte de citare a ideilor și textelor culese de pe Internet, inclusiv includerea citării într-un text scris.

Definiții

Plagiat – folosirea rezultatului muncii sau ideile altor persoane, spunând, pe nedrept, că ele îți aparțin.

Citare – o notă prin care anunți autorul incluzând numele său, data publicării și, în cazul paginilor web, când ai găsit acea informație.

Creație – orice idee sau produs artistic care este înregistrat într-o anumită formă, fizică (foaie de hârtie, pânză etc.) sau digitală (fișiere text, muzicale, video, programe etc.).

Respect – o cale de arăta considerație și prețuire față de cineva sau de ceva

Copyright sau drepturi de autor – o lege care protejează creațiile unei persoane, singura care poate acorda dreptul de copiere, transmitere, folosire sau interpretare a lucrărilor.

Timp estimat: 45 minute.

Participanți: elevi din ciclul primar și gimnazial.

Obiective

Elevii vor fi în măsură să...

- Definească plagiatul;
- Explice de ce precizarea autorului sau citarea reprezintă un semn de respect pentru munca altora;
- Argumenteze de ce este permis să folosim munca altora și cum se scrie o citare;
- Înțeleagă noțiunile de **copyright**.

Materiale și instrumente

- Analiza articolului ”Dinozauri care nu mai sunt ceea ce erau odinioară (partea I)” postat pe website-ul revistei ”Știință și tehnică” (www.stiintasitehnica.com/dinozauri-care-nu-mai-sunt-ceea-ce-erau-odinioara-partea-i_1654.html). Pregătiți fragmentele de pe pagina web pe care elevii le vor folosi în crearea unei referințe la articol (Lecția 2).
- O copie pentru fiecare elev a materialului ”**Bine sau Deloc bine?**” (ciclul primar sau gimnazial).

INTRODUCERE

Încălzirea (10 minute)

EXPLICAȚI elevilor că toți sunt autori. Cereți să-și amintească momentele când au scris pe un caiet sau într-un mesaj online, pentru familie sau pentru școală o poezie, o poveste, un cântec, desen sau când au făcut fotografii sau filme.

ÎNTREBAȚI:

Cum poți demonstra că ideea îți aparține ție și nu altei persoane?

Oamenii își acordă, de regulă, dreptul de autor asupra muncii lor, punându-și numele pe rezultatul muncii lor, menționând data și cu cine au colaborat pentru a-l obține.

Ce ai simți dacă altcineva ar pretinde că munca ta îi aparține?

Elevii vor spune că se vor supăra sau că se vor simți înșelați, nedreptați. Discutați de ce e normal ca oamenilor să li se recunoască ideile și eforturile.

LECȚIA 1

Plagiat sau Când e permis să copiezi (15 minute)

ÎNTREBAȚI:

A auzit cineva de cuvântul ”plagiat”?

Încercați să aflați ce înțeles are cuvântul pentru copii. E posibil ca ei să cunoască termenul și să știe că reprezintă ceva greșit sau că are o conotație negativă.

DEFINIȚI cuvântul **plagiat**.

EXPLICAȚI elevilor cum putem preveni cazurile de plagiat în clasă, folosind următoarele puncte de discuție:

- Plagiatul înseamnă să-ți însușești texte, imagini, filme, sau alte materiale fără a avea permisiunea autorului. A plagia înseamnă a fura, a înșela și este împotriva regulilor dintr-o școală.

• Dacă un profesor îți cere să scrii o compunere sau un proiect, el nu se așteaptă ca tu să copiezi ceea ce au făcut alții, indiferent că acestea provin de pe o pagina web sau de la un prieten. Chiar dacă rescree, de mână sau la tastatură, un text preluat, tot plagiat se numește.

PRECIZAȚI elevilor că anumite lucrări aparținând unor autori celebri, folosite pentru temele școlare, nu cer permisiunea de reproducere, cu condiția precizării autorului sau indicarea sursei.

ÎNTREBAȚI:

De este important să nu **plagiezi**?

Răspunsuri așteptate:

- Pentru a nu avea probleme
- Pentru că trebuie să citezi autorul.

SPUNEȚI elevilor că un alt motiv este că trebuie să respecti munca și ideile autorilor lor.

DEFINIȚI cuvântul **respect**.

EXPLICAȚI elevilor că o cale de a arăta respect pentru munca și ideile unei persoane este de a recunoaște, prin citare, autorul.

DEFINIȚI termenul **citare**.

ARĂTAȚI următorul model de citare:²⁵

Adrian Nicolae, "Dinozauri care nu mai sunt ceea ce erau odinioară (partea I)", www.stiintasitehnica.com/dinozauri-care-nu-mai-sunt-ceea-ce-erau-odinioara-partea-i_1654.html, 21 noiembrie 2012, 1 martie 2013.

PREZENTAȚI elevilor fiecare componentă a citării și invitați-i să recunoască elementele paginii web consultate.

Autorul articolului	Titlul articolului	Link-ul paginii folosite (URL)	Data publicării art. (dacă apare pe pagina web)	Data citirii art.
Adrian Nicolae	<i>Dinozauri care nu mai sunt ceea ce erau odinioară (partea I)</i>	www.stiintasitehnica.com/dinozauri-care-nu-mai-sunt-ceea-ce-erau-odinioara-partea-i_1654.html	21 noiembrie 2012	1 martie 2013

25 Citarea surselor urmează regulile recomandate de Facultatea de filozofie a Universității București. filosofie.unibuc.ro/~solcan/eft/node17.html, cu excepția elementului de la sfârșitul citării, respectiv cheia, aceasta fiind facultativă și dificil de precizat de către copii. [Prenumele Numele (autoarei, autorului etc.), Denumirea sursei (sau Titlul lucrării) <Adresa pe Internet>, data sursei și/sau data accesării: ziua/luna/anul, cheia.]

SUBLINIĂȚI că respectarea regulii citării unei surse reprezintă, pe lângă respectul acordat autorului, și un ajutor oferit cititorului pentru a găsi informația folosită. Citările se fac în partea de jos a paginii (subsol) sau într-o secțiune separată numită bibliografie.

LECȚIA 2 (pentru copiii din ciclul primar)

BINE sau DELOC BINE? (15 minute)

IMPĂRȚIȚI elevilor materialul **Bine sau Deloc bine?** și cereți completarea lor în echipe de câte doi.

CEREȚI elevilor să-și prezinte răspunsurile. Folosiți următoarele informații pentru a orienta discuțiile în clasă:

- Tema lui Cristian: E- mailurile ușurează transmiterea temelor între elevi. Cu toate acestea, învățătorii se așteaptă ca fiecare elev să-și facă tema singur, cu excepția cazului în care învățătorii cer ca aceasta să fie făcută în echipă. Chiar dacă Mircea i-a dat voie lui Cristian să-i copieze lucrarea, tot plagiat se numește copierea muncii altuia.

- Paragraful Mariei: Scrierea de mână a unui text de pe Internet aparținând altei persoane nu înseamnă că acesta devine munca Mariei. Această faptă se numește plagiat.

- Contribuția Ioanei: Folosirea de cuvinte identice cu ale altei persoane este plagiat, chiar dacă adaugi și fragmente proprii. Ioana trebuie să-și reformuleze ideea cu propriile cuvinte sau poate folosi o citare a autorului real.

- Lucrarea lui Ștefan: Utilizarea unui desen de pe o pagina web pentru o temă școlară s-a făcut corect de către Ștefan deoarece a citat desenatorul. Ștefan trebuie să includă citarea sursei fotografiei la sfârșitul lucrării.

ÎNCHEIERE

Finalizarea orei (5 minute)

Puteți folosi următoarele întrebări pentru a evalua modul în care elevii au înțeles regulile prezentate. Ei pot reflecta în scris la una din întrebări, folosind un jurnal online sau un blog.

ÎNTREBAȚI:

Ce este plagiatul?

Răspunsuri posibile:

- Copierea muncii altuia și considerarea că aceasta îți aparține.
- Preluarea de texte de pe o pagină web și susținerea că au fost scrise de tine.

De ce este important să citezi autorii reali ai lucrărilor pe care le folosești?

Răspunsuri posibile:

- Pentru a evita plagiatul.
- Pentru a arăta cine este autorul.
- Pentru ca alții să găsească cu ușurință sursele folosite.
- Citarea arată respect pentru munca altei persoane.

Când este permisă folosirea muncii sau ideilor aparținând altcuiva?

Răspunsuri posibile:

- Când folosești ghilimele și incluzi citarea autorului.
- Când folosești ideile sau munca altei persoane ca să te ajute să te exprimi cu cuvintele tale, folosind citarea.
- Când dorești să-ți întărești propriile idei exprimate cu citate aparținând altor autori.

Activități suplimentare

Învățați elevii importanța parafrazării – exprimarea unui lucru cu propriile cuvinte – o cale de a evita plagiatul. Cereți elevilor să printeze un fragment dintr-o pagină web (de exemplu, o știre), să o citească, s-o pună deoparte și apoi să o scrie cu propriile cuvinte, menționând sursa. Ulterior, solicitați elevilor să schimbe între ei paragraful printat și cel parafrizat. Elevii pot folosi următoarele criterii pentru critica paragraful partenerului. (Pot acorda note partenerului prin numărul de elemente completate corect.)

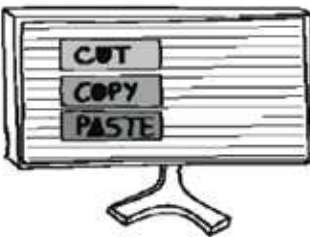

- Elevii au folosit propriile cuvinte?
- Elevii au folosit ghilimelele pentru a indica o citare directă?
- Elevii au introdus citarea în lucrare?

"Bine sau deloc bine!"

"Cui aparține?"

Citește următoarele situații. Spune dacă acțiunile personajelor au respectat **"bine sau deloc bine"** regulile citării. Explică de ce!

<p>Cristian a fost la antrenamentul de fotbal și nu a avut timp să-și facă tema. Mircea i-a propus să copieze lucrarea lui și pentru asta, i-a trimis-o prin e-mail.</p> <p>E ...BINE sau DELOC BINE! Explică:</p> 	<p>Maria trebuie să scrie un paragraf despre resursele de apă pentru ora de geografie. A găsit un material foarte potrivit pe Internet și l-a copiat scriindu-l de mână în caiet.</p> <p>E ...BINE sau DELOC BINE! Explică:</p>
<p>Ioana a copiat o pagină web în lucrarea sa și a adăugat o propoziție care îi aparține.</p> <p>E ...BINE sau DELOC BINE! Explică:</p> 	<p>Ștefan, petrecând mult timp pe Internet, a găsit un desen. El l-a printat pentru coperta lucrării de la Educație Civică și a menționat autorul desenului în cuprinsul lucrării.</p> <p>E ...BINE sau DELOC BINE! Explică:</p>

EVALUARE

”CUI APARTINE ?”

1. Folosirea muncii sau ideilor altei persoane, susținând că îți aparține se numește _____ . Acesta este o formă de _____ .

- a) Plagiat / furt. b) Citare / menționare a autorului.
- c) Împrumut / respect.

2. Maria găsește un articol pe Internet. Îl copiază și îl introduce într-un document. Nu menționează autorul articolului. Dacă profesorul va afla ce a făcut Maria, ea va fi probabil:

- a) Rugată să-i ajute și pe alți colegi cu lucrările lor. b) Certată că a folosit munca altuia fără să menționeze cine este autorul real.
- c) Nu va fi certată.

3. Adrian Nicolae ” Dinosaurii care nu mai sunt ceea ce erau odinioară (partea I)”. Cine nu respectă regulile de citare?

- a) George
- b) Vasile

